

Politicorvm Libri Decem

Contzen, Adam

Colonia, [1621]

Cap. LX. Comparata disciplina militum nostrorum cum Romanis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-95437](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-95437)

Scutum cō-
tra bom-
bardas ni-
mis graue
foret.

pedum, cum maius palmo excedat, Latitudo duorum pedum & semis, non potest tale scutum manu ferre miles hodierno tempore; quia opus est, ut quadruplo crassius sit, quam fuerit olim. Vel enim sit ex salice, ficu, tilia, betula, sambuco, populo, ex quibus scuta olim fiebant: Vel ex lignis duris, quercu, robore, cedro. Si ex mollioribus oportet pedis vnus crassitiei esse, vltra enim glans Mosquetta penetrat, si ex robore grauius illud lignum erit, quam ut commode gestetur, rotetur & defendat. Quod si ex aere, ferrove clypeus fuerit, ea laminam crassitie esse necesse est, quæ vnâ manum nimium grauet, parum verò grassa fuisse veterum scuta ex eo facile colligimus, quod ex vimine sæpe conficiebantur, corijsque tegebantur, & grauius illa censebantur. Theocritus.

Ἀνδράωνι σκέλεσσι βραχίονας ἰσχυροῖσι.
Grati brachia scutis vimineis.

At ridiculum fuerit hos opponere armatos nostris bombardis.

Contra bom-
bardas vix
est munio.

§. 7. Milites nostri communiter muniti contra ictus bombardarum nō satis possunt. Veterum n. armatura inutilis est, penetratur n. facile, ea si firmior efficiatur in duplum, aut quadruplum, inutilis erit ob pondus. Hinc visum est, potius expeditos quam immobiles habere milites; Itaq; nostra militia vetere periculosior est, & cum olim totos interdū dies pugnaretur, nunc celerrime praelia absoluntur, quia nudi nudis concurrant. Ideoque opus est animis in ea constantioribus.

§. 8. Hinc facile vincunt, qui plurimos cataphractos & equites habent, quia namque munimentis fiunt, audacissime perterpunt omnia.

Tegimiles
nunc satis
non potest.

§. 9. Deniq; hoc vnicum in nostra militia deplorandum est, q̄ cum olim omnibus armis quibus vita petebatur, arma contraria inuenta fuerint, quibus corpora tegerentur; nunc vero tot annis post inuentas in hominis necem bombardas, nondum inuenta sit lorica aut scutum, q̄ pugnantem & concurrentem tutari possit. Tanto in sui perniciem q̄ salutem est hominū indoles ingeniosior. Quod si in mediocri pondere aliqua metallorum militaria impenetrabile scutum, aut lorica efficiere aliquis regum posset; nē ille vno exercitu facile imperium orbis obtineret.

CAPVT LX.

Comparata disciplina militum nostrorum cum Romanis.

Iniustitia
in castris
veterum.

§. 1. Iustus Lipsius in commendatione disciplinae Romanae apud eos ait. Iustitiam, Castitatem, Innocentiam habuisse in castris. Neq; ego negare possum, multa praeclare apud eos fuisse. Sed nego vsum legum disciplinae; multo fuisse nostrae meliorem; quasdam sunt exempla integritatis, sed plura nequitiae, & vigor ille disciplinae crebro interpolatus est. De Iustitia militum non est quod disputetur; de priscis dictum est: *ibi ius, vbi maxima merces*. Marius negabat in strepitu armorum se leges exaudire potuisse. Castitatem eorum multo minus intelligo, quibus scortationes liberae erant; Mulieres quidem castris arcebantur Romanorum. Et posterius seruat: Frederici primi lex est,

Non erit in nostris nobiscum femina castris,
Qui reus extiterit, spoliis nudatus abibit
Turpiter & naso mutilabitur illa resecto.

Sed tamen grauius crimen apud Gentiles fuit. Scipio ad Numantiam duo millia scortorum e castris eiecit, sed idem Lipsius mulieres fuisse negat. Quorsum attingebat commendare castitatem, quæ nefando crimine sexum deturpabat?

Innocentia alia nequaquam magnopere commendanda, etiam integra Republica, superest.

Impuritas
etiam ma-
ior.

§. 2. Nostra itaque non contemnenda videntur, quæ tot habet milites timentes Deum. Sunt enim plurima historiarum monumenta etiam hodierni temporis. Innocentia hoc argumentum, quod apud Romanos plurimi occisi ab exercitu duces, id apud nostrates vix audiat. Ordo nunc quoque non inferior, etsi forte sumptuosior.

§. 3. Si leges legibus comparamus, non est dubium, quin nostræ sanctiores sint. Si mores moribus, ex legum obseruatione sunt nonnulla, in quibus vincimur, in plerisque vincimus. Quod illi qui laudatores sunt temporis aeterni, fastidiosi praesentium ridebunt. At ego, nisi fallor, cum Deo bono probabo.

LEGES Igitur MILITARES SVNT.

I.

Ne blasphement, blasphemos puniant, iurentq; se ubi deliquerint, multam soluturos, anno 1530.

Verum tota militia Germanica descripta est anno 1570. factaque ab Imperatore & principibus constitutiones, quas ordine articulorum seruato in libri calce producam, ut certo appareat, nobis bonas leges nequaquam deesse, sed interdum legum vsum.

Primum Equites, posteaquam praemissis exercitationibus bene milites suos erudierint, omnesque & singulos quæ succinctijs, manicis, sagis, pectoralibus, chirothecis, galeisq; ad muniendum, tegendumque commodis, quæ binis etiam sclopijs minoribus, ad manum expeditis intruxerint, cum iisdem ad recensendum Exercitum eo loco & tempore, quo id a Nobis sacro Imperio indictum, constitutumque fuerit, accedunt, ubi post acceptum pro auctoramento Menstrui dimidium, tribus a delectu proximis mensibus, alijsque deinceps consequentibus, fidelem, constantemque operam suam, quoad Nobis Imperioque fuerit necessaria collocant.

II.

Prinquam Exercitus in expeditionem educatur, in singulis ipsis equos N. & in singulos currus N. Crucigeri dependunt. Suevero professionis exordium pro eo, quo tenentur, sacramento conquisitoribus indicant, & omni quidem die ad quatuor miliaria promouendo, quanto tamen ad nonnullam capeffendam quietem liceat consistere.

III.

Ita prodibunt ad armlustrium, delectum praestolari: qui si differatur longius, quot diebus interim pro equo N. crucigeri, praeter impensam curruum, superadduntur.

IV.

Et quo illis expeditio sit expeditior, nulla difficultate implicata, omnium locorum, ad quæ diuerterint, Magistratus tolerabilem taxam publicis hospitibus constituet, ut hi nimirum contenti N. crucigeris pro equite & equo, & N. cruc. pro curru & equis, maius pernoctationis precium, aut non exigant, aut exactionis suae penas dent. non minus interim equites nostros modestiae volumus ita esse memores, ut supra moderatam, & decentem satis mensam nequid amplius desiderant.

V.

Ad initium professionis Dux & Exercitus, equitumque Magister turmatim equitatum distribuunt, singulisq; turmis Decurionem aut certum hominem praeficiunt, cuius alterutrius nomen in omnibus locis, quacumq; proficiscuntur, edici & adnotari curabunt, ex quo innotescat, si ob illatam vim ab equitibus, vel noxam indigenis deposita fuerint querele, in quem, pro genere delicti, vel corporis supplicio, vel stipendij diminutione vindicandum sit, vtili, qui accepit, damnum infectum reddatur.

VI.

Equitibus post habitum delectum, mensis vnus stipen-

stipendium representabitur, nempe & N. floreni, idque in singulos equos delectum probatis. Itemq; pro curru, impedimentis, decuriæ magistro, aliisque necessitatibus, vt ex pactis conuentis constat.

VII.

Vna cum delectu protinus mensis meritorius inchoator, triginta dierum decursu complendus: Et, siue breui, siue longo tempore post, quo desinerent esse necessarii, à Nobis sacrae Imperio dimitterentur.

VIII.

A primo delectu, cui quemlibet cum suis paratum interesse volumus, postuenientibus neque secundus concedatur, neq; Nos aut Imperium quicquam debemus, nisi si cui ex illis manifestam moram coniugii impedimenta creauerint: quod si quispiam contempnitorum equitum, plures, quam ipsi præscriptus aut permixtus numerus patitur, quos nihilominus æquè atq; alios sustentari vellet, adducturus esset, intelligatis, nullo Nos tibi nomine obstructos, nullo Imperium obligatum fore.

IX.

Si post recensitum exercitum intra vel ante trimestre spatium finitum primo alteroue mense, de quo perinde dies pauciores pluresq; deflexerint, eos tantumquam superuacaneos Nostri aut Imperium dimissuri essemus, trimestre quidem stipendium integrè illis persoluetur, computato tamen decessu: cuius è contrario pecuniæ habenda erit ratio, si tertii mensis quolibet tempore missio detur.

X.

Quantum quisque à definito iugaliu equorum numero abfuerit in delectu, tantum ei à commissariis de pecunia detrahetur. Defectum verò in huiusmodi equis omnem ipsorum erit supplere, siue fatiscientes vires defecerint, siue fractos vita relinqueret: ita tamen, qui ab hoste ceciderint, toto mense pro integris sospitibusque censentur, postmodum per alios omni vitio carentes restituendi.

XI.

Si quod belli fatum flagitaret curru equitum, eo præsertim tempore, quo ipsis sine notabili damno cauerent, eos libenter submittendo communi necessitati parento.

XII.

Nemo lustratum opprobriumque cursorium equum curru iungat, nisi necessitas postulet, & in id consensum conficiat Magister præstet, ad quem non nisi permagno rei momento impelletur.

XIII.

Vnusquisq; Magistrorum sub suo vexillo plus minus 300. ducto, pro arbitrio & moderamine conquistorum & Ducum:

XIV.

Magistro Turmæ in mensem pro equo probato per delectum florenus soluetur.

XV.

Singulis quinquagenariis suis præficiatur Decurio, cuius erunt 25. floreni stipendium: Iterum 12. equis vnus adiungatur sarcinarius, & in hunc sex floreni impendantur; Legato autem 32. signifero 24. blinis tubicinibus singulis, sicut & vni scribæ, vni tonfori, vni Mensori, singulis 12. supra stipendium, vni præterea scloporum artificum 12. vni Ephippiorum 6. vni vngularum 12. supra stipendium, etiam duobus fatellitibus, si præsto fuerint in delectu, singulis 8. ac tandem vni sacrorum Ministro aut concionatori, si eius copia fuerit, 24. floreni annuerantur.

XVI.

Et si Decanis ideo attribuitur, vt equitatum totum, eiusque Ductores militari disciplina & ordine informet, quia tamen eiusmodi peculium sibi habetenus non nunquam Magistri referuarunt, ac proinde certis decurionibus caruerunt, quos obserua-

rent equites, ad certa loca & stationes emittendi, hinc sapius confusiones & turbæ extiterunt. Quare vt hæc imposterum caueantur, curanto Magistri, vt æqualiter sui vexilli Decurionibus distribuât, eosq; singulos singulis quinquagenariis certis nominibus declarât, vt singulis decuriis costare possit, quæ se qui debeant, quando cunq; ad quæcunq; loca seu stationes mittendæ fuerint. XVII.

Quicquid præterea Principes exercitus, equitumque Magistri acceperint in ordinem Ductores, Equitesque gregarios dispartendum, nominatim, & bona fide distribuunt, secus si egerint, censuram examinis, & pœnam subeunto.

XVIII.

Quilibet Decurio vna cum quinquaginta sibi demandatis ex ordine, quo fuerint in libello delectus adscripti, dum lustratur miles, transeunto.

XIX.

In quibusvis profectioibus, in pabulationibus, aliisque, vbi necessarium fuerit, curiosè Decuriones obseruent, quos suæ curæ & custodiæ commissos habent, vt hac ratione facilius in postulatos reos inquiri, & animaduerti possit.

XX.

Quoniam longè porrectæ series rei militari ex multis causis oneri sunt, & efficiunt, nulli equitum Magistro plures equi, quam 12. nulli Nobili plures, quam 6. aut 8. nulli etiam comiti, aut Domino supra decem duodecimue assignantur, nisi quis ex his opibus & auctoritate potentior, maiori numero bene instructus, & ab omnire paratus ad delectum appareret, cui proinde plures concedere poterunt conquistores.

XXI.

Neque Duces, neque Magistri Equitum ferant, vt plures in vnum ordinem cocuentes prætextu vnus nomine, sed singuli eo loco & ordine, quem in catalogo suis nominibus & cognominibus annotatis, equisque adscriptis tenent, vt in delectu transeant, curanto.

XXII.

Inter hos Equites Dominis, aut Nobilibus, qui quatuor tantum aut tribus merentur equis, nullo liceat famulo vti, iis verò, qui equos quinque vel sex ducunt, vnus tantummodo copia esto, etiam si senariū numerum exceßerint, duodenarium tamen non attingerint, quem si qui perfectè impleuerint, duorum famulorum potestatem habento.

XXIII.

Quiuis aut Herus, aut N. ois, qui sex aut pluribus militat equis, vnum de suis instituit, qui longiori sclopeto instructus illud peritè in hoste agere possit, quippe compertū habemus, huiusmodi sclopetum tam è re militari esse, quam ipsi Equitarii plurimum commodare.

XXIV.

Juxta has constitutiones Princeps exercitus, equitumq; Magistri nullum equitem in numerum conscriptorum, aut in delectum, eiusque libellum venire sinant, si non ipse Dominus præsto in campo adsit, neque equos sub alieno nomine, quod mentiuntur, & persona, ad quam non pertinent, transire permittant.

XXV.

Quandoquidem & his temporibus is incescit mos, vt Nobiles viri quidam, cum suos equos vexillo cuiquam subiecissent, ipsimet vna cū vno alteroue cursorio, quem reliquum habere se prætendunt, viuere liberè, & nemini subiecti esse velint, quæ res pro eo, qd huiusmodi homines nulli alteri, quā animo suo, voluntatiq; morem gerant, inæqualitates parere, & quæ rebellionem, quæ confusione militarè disciplinam, adeoq; ipsa prælia turbare solet. idcirco Magistri nulli Domino, aut Nobili viro inter suos locū relinquunt, qui non per æquè, atq; alii, catalogo adscriptus, & iisdem obedientia legibus teneatur alligatus.

Zzz 4

XXVI.

XXVI.

Magistri, quantum fieri poterit, suos Equites à Nobilibus, non gregariis militibus conquirere & colligere studebunt. Porro ipsi in delectu ne prolixi ordines, nisi forte solum veteranis emeritis, explorataque virtutis militibus, ita eorundem singulariter intercedente Magistro, pauci equi, quot nimirum conquisitori visum fuerit, approbantur.

XXVII.

Singuli Domini, Nobilesque ita suos vestiant, ut à digressu domus & corpora sint à frigore, iniuriisque alijs cœli immunia, & sclopi sua quoque tegumenta habeant.

XXVIII.

Quilibet item Dominus, aut Nobilis ita suos constituit, ut operam suam addicant ad finem vsq; præfiniti temporis locandam, atque adeò Nobis sacro Imperio, quoad vsus postulauerit, obnoxiam. Ne quis verò ex illis, qui stipendiantur, à Domino suo missione, durante adhuc militia, vel exigito vel elcito, siue sub ineuntis anni principium, siue sub circumacti extremum: sed omnes constantes permanento, neque interim, dum manent, auctius stipendium sollicitanto, qui autem desertores militie, inuito Domino, sine missione vel honesta vel causaria discesserint, si deprehensi fuerint, ad supplicium deduntur, si fuga euaserint, publicè periuri proclamantur, quò nomine infames vbique habebuntur, nec vspiam tolerabuntur.

XXIX.

Nemo Domino petulanter insultet, nemo se refractarium exhibeat: eidem verò sclopium gladiumue intentare, res capitis esto.

XXX.

Nemo quempiam militum seu famulorum auertat alteri; quod si quis iniquo animo, vel alicuius delicti manifestus discederet à suo Domino, vel dimitteretur, eundem ne alius Dominus aut Nobilis, qui eandem expeditionem sequitur, suscipito, nisi ratum id fuerit priori Domino.

XXXI.

E contrario etiam hi in tractandis famulis suis & modum custodiant, & æquum colant. Secus si actum fuerit, accensis vtrinque per dissidia & querelas animis, in eam rem Magistri Equitum, aut Ducis exercitus erit, diligenter inquirere, qui si nec ipsi litem componere potuerint, reiicienda ea erit ad arbitrium tribuni Militum, qui audita vtraque parte, & expensa pro veritate & æquitate, causam æstimabit.

XXXII.

Nemo Ductorum, aut Magistrorum vnum, pluresne equites Sacramento absoluat, aut discedendi potestatem faciat, insciente & non volente Archistratego, neque novos aduenientes equites suscipere, vexillisque submittere audeat.

XXXIII.

Si qui vnus aut plures de equitatu ægrescerent, vel etiam in honestis negocijs Ductoris sui mandato susceptis ab hoste captiui ducerentur, ij quot mensibus, dum campos tenet exercitus, pro lanis & integris habebuntur, sed & eorum equi & armatura quauis lustratione producentur.

XXXIV.

Sicuti de equitibus, equus aut famulus ab hoste ceciderit, vel alio belli manifesto infortunio caducus interierit, is, nisi substituat alium intra vnum, vel summum duos menses, posteaquam rescuerit commissarius, de amisso stipendium deinceps ne expectato.

XXXV.

Nemo, qui & fidem Sacramenti, quo se Nobis & S. Imperio adstrinxit, & suum honorem tueri volent,

vel in armilustratio vel extrailud, vllum equitem, equum, armaturam, aliaque bello necessaria ab altero accipiat, vel alteri det mutuo, verum singuli ex omni parte diligenter se, & sufficienter muniant ipsos, parati prodire & inire vigilias ipsdem armis, quibus cum ad lustrationem comparuerunt. Huius autem constitutionis quicumque improvidus aut negligens fuerit, stipendio multatur.

XXXVI.

Nulli, exemptis Magistris equitum 12. & Signiferi 6. equis, præter hos excubitus immunitas detur.

XXXVII.

Ductores & Magistri equitum diligenti animo & cura serua in id incumbant, in disponendis agminibus, ut equites, iuxta delectus libellum, & equos, & omnem apparatus perfectum, expleantque suis numeris & partibus circum vexilla exhibeant.

XXXVIII.

Ductores & Magistri equitum, quotiescunque ad eos Commissarii venerint, vexilla separatim singula inspecturi, vnum ab altero seorsim proponi, & singulorum numerum initi patiuntur. quod si tum in aliquo vexillo notabilis, aut in numero suspectus occurrerit defectus, anquirendum erit in equites, tum ut reiratio, & origo defectus constet, tum ut impoterum necessaria cura adhibeatur, ne qua fraude facta vel per exiguam imminutionem persoluto à Nobis numero Nos aut Imperium frustreretur. Quocirca & volumus Ductores cum Magistris equitum omnibus lustrationibus interesse, & semper adesse conquisitoribus, qua possunt ope, subsidio, & adiumento, quo non solum illi res sibi mandatas ritè exequantur, sed & Nobis Imperioque fideliterque constanterque seruiantur.

XXXIX.

Dux, & quos subiectos habet, Magistri equitum, Ordinum Ductores, & Equites obseruant Nos imprimis, supremūq; à nobis constitutum Legatum, militumque Tribunal, tum deinde sibi præposita Capita, quorum nutum ad omnes casus euentusque rerum fide debita, & obedientia præstolantur, parati diu noctuque, plenis aut semiplenis vexillis turmisque, quaque vniuersim, quaque sigillatim, prout res ipsa, vel nostrum nostrique Legati mandatum exiger, inferre se campo, locari in præfidiis, agere excubias, pabulationes, deductiones, insuper citra superiorum licentiam neque cum vexillis, turmis, aliterque ex ordine migrent aut castris, neque impedimenta vlla dimittant, neque etiam inuisi gradum cum hoste conferant, verum singuli ibidem persistunt, quò loci ab Archistratego, aut Ductore seu Magistro suo diriguntur, quibus proinde omnibus locis & temporibus, pro eo, quod veros milites decet, quodque ipsi Ducibus & Capitibus suis iure, tum etiam vi harum constitutionum debent, morem gerunt.

XL.

Dictus item Militum Praefectus, eiusque Magistri equitum, ordinum Ductores, atque Equites, quantum curæ gerunt tum de generis sui, ordinisq; Equestris dignitate sustinenda, tum & de fide, qua se Nobis & Imperio adstrinxerunt, reddenda, tantum etiam faciunt, ut antiquis laudatum Equestre ius summo studio & diligentia constituantur, hincetur, proponatur, cui tanquam perfectæ Iustinæ regulæ subijciant se omnes, ac pareant, atque etiam iudicia & pœnas ferant delictorum, iuxta hæc constitutiones, Decreta Cæsarea, & laudabilem ad nos translatam belli consuetudinem.

XLI.

Nos D. G. Romanorum Imperator pro Cæsarea potestate, & Maestate, tum ex auctoritate officij nostri,

stri, tum consensu electorum Principum, generalium statuum, absentium consiliariorum, Legatorumque volumus ista equestria iura iam inde antiquitus magna cum laude usurpata, in pristinum vigorem restitui, & conservari, confirmantes insuper, & consulo precipientes, ut, quicquid intra fines imperij, vel extra sub exteriorum Dynastarum dominio, ritè legitimeque, iuxta sancitas constitutiones, non solum à Nobis, Imp. Roman. in aula nostra, in expeditionibus & praefidiis nostris, verum etiam per totum imperium, perque omnes ditiones nostras hereditarias ratum, firmum, & perpetuum habeatur, irrefragabiliter prosequendum, perficiendumque.

XLII.

Omnia, quæ pro iudicio equestri ubiq; locorum, quoadusq; datauerit expeditio, tractabuntur & decernentur, libro seu volumini, quò belli Acta referuntur, commendantur, unde, posteaquam bellum sibi finem inuenerit, bina exempla describantur, vel Tribuni militum, si is praesens adfuerit, vel Ducis sigillo munienda.

XLIII.

Et quoniam aliquot abhinc annis in germanicas copias irreperunt inobedientiae, & confusiones variae, atq; liberior quædam effractorq; viuendi agendiq; ratio, quam à Maioribus non hauserunt (quippe qui praeter ceteris nationibus & virtutis & pbitatis palmam tulerunt, & disciplinae militaris obseruantia imprimis clari fuerunt) ideo, ut posthac non solum ab his malis praecaveatur, sed & Christiana Pietas, Bonus ordo, Iustitia & obedientia, quibus hominum salus & incolumitas nititur, pristinum vigorem & indies maius incrementum recipiant, Equites omnem deinceps vitæ licentiam freno rationis rectæ coercendo, sed imprimis à blasphemis se, contemptuque diuini verbi abstinendo, neque cuiquam molestiam aut vim inferunto, neque etiam cum impudicis mulieribus se aut castra sequentibus vllum commercium habento; si quæ tamen feminae adfuerint turpis notæ expertes, quarum honesta opera tum ad agrotorum ministerium, tum lotiones, aliaq; citra iacturam honestatis conducitur & usurpatur, eæ cum consensu Ducum tolerari poterunt.

XLIV.

In id etiam Duces, Magistri, Praefectiq; pro ea cura, qua proprium honorem defendere, & fidem datam liberare sollicitantur, diligentissime incumbunto, ut in primis ipsi vitæ piæ christianæque instituendæ studiosi, tum & acres iustitiae, pauperumq; defensores, potius exempla & incitamenta praebant suis equitibus ad imitandum bonum, quam ut ad malum eos moribus suis inuitent.

XLV.

Et Domini & Nobiles quiuissimè cum suis diebus Dominicis, & alias quotiescunq; ad id signum dabitur baccina, vocati in concionem veniunto, diuinoq; officio interfunt. Quod si quis interim in comestationibus, tabernis, aliisq; leuitatis nota suspectis locis deprehenderetur, poena afficitur, eo tamen discrimine, ut seruus compedibus illigatus attineatur carcere, nisi pro ratione delicti videatur alius puniendi modus; Dominus vero si fuerit, postularus à Magistro suo, aut Ductore, dictis acriter castigetur primū, tum deinde, si parum emendationis aut nihil ostenderit, castrorum Praefecto iudici sistatur reus, ad extremum etiam interminando illi equestria iura, quorum vno ac perpetuo tenore, siquidem per manifestam improbitatem sceleribus & flagitiis vitam deinceps impeturus, esset ad statuendum aliis exemplum exauratione puniendus.

XLVI.

Praeterea vi harum constitutionum nemo Praefectorum anno, dum sacra peraguntur, & cōcio ha-

betur, vinum, cereuisiam, aut simile quid promat, diuendatq;.

XLVII.

Grauis item in publicè blasphemantes animaduersio esto, & omnes, qui sacrum Dei nomen deliberata voluntate violauerint, cum ignominia morte multantor.

XLVIII.

Cum turpis ebriositas apud Germanos, praesertim belli, adeo inualuerit, ut belluino more compotandi nihil sibi prius, nihilq; potius ducant, quo proinde vitio gens tota non solum se in contemptum apud alios, & infamiam adducit, sed & parum felices rei militari, victorūq; successus conciliare solent, idcirco Ducibus, Magistris, Praefectis, Dominis, Nobilibus, & Equitibus iuxta constitutiones has nostras seriò demandamus, ut & ipsi hanc animæ labem eluere, ebrietatique modum apponere satagant, & in primis famulos suos huic vitio affines esse ne patiantur.

XLIX.

Si quis ex iis, qui in officiis sunt, ebrietati notatur usque adeò deditus, ut officium suum curare & explere quantum satis est, non possit, ei per castrorum Praefectum, & Ducem suum munus eripitor, & alteri digniori, qui magis sobrius sit, delegator. His autem neq; quisquam sese opponito, sicq; quisquam illius causæ patrocinium defensionemque suscipito, ira vetante hac constitutione, & proprio, cuiusq; quo tenetur, Sacramento.

L.

A castrorum Praefecto, Duce, & Iudicio Equestri in omni delicto, quod à Dominis, Nobilibus, famulis summis seu infimis viris commissum fuerit accusatione dignum, nomen ebrietatis ad facti excusationem, poenæ releuationem nec assertor, nec approbator, imò hoc acrius & grauius iudicium pronunciat, poenaeque duplicata reus condemnator.

LI.

Qui ex ebrietate improvidus, aut temulento sopore profigatus, periculum ab hoste impendens neglexerit, supplicium dato.

LII.

Si qui de equitatu seu equitū famulatio usq; adeò se vino ingurgitarent, ut rationis impotes deprehenderentur, è vestigio carceri & vinculis mancipentur, neque absque consensu Ducis aut Magistri sui soluantur. His verò etiam arbitrium esto, eodem re cognita punire, & poenam refugientes equestri iudicio relinquere.

LIII.

Quicumque castrorum Praefecto, Tribunoue militum manus armatas iniecerint, aut quouis alio modo sese Ducibus suis, Magistris, vigiliarum praefectis, ordinum Ducibus, praesertim in rebus, quas ipsi ex officio iniuncturi sunt, opposuerint, iuxta decretum iuris equestris, supplicio corporis, iactura honorum & bonorum luunto.

XIV.

Qui siue contemptu siue contumelioso verbo superiorum auctoritatem contemnerit, equestri iudicio sistetur, pro re ei grauitate puniendus.

LV.

Qui contra Archistrategum aliosque superiores sibi constitutos seditionem concuerit, arcessitus iudicio capitis poenas expendito.

LVI.

In castris, tum quoad conuocationes & denuntiationes, tum quoad indicta & interdicta, omnes se ad iustitiae, & castrensis disciplinae rationes, prout debent, accommodanto & fingunto.

LVII.

Nemo iustitiae executoribus, uti Praefectis rerum capitalium, seditionū quaestoribus, eorūq; Administris, aut Adiunctis quocūq; titulo insignitis, vel manum inferat, vel per vim seu imprudentiam aduer-

uerfetur, vel vllum impedimentum obijciat, quo minus suum munus exequantur: quin potius eosdem contra violatores tueri, & ab omni iniuria & vi afferere omnes admittunt, omnia intelligendo sub pœna capitis.

LVIII.

Si quis equitum in castris, aut alibi, quicquam inaudierit, intellexeritque, quod nobis, sacro imperio, militiæ, aut nostris, aut imperij provinciis, populisque damno, aut impedimento esse posset, aut suspectos viderit, scieritque, continuo magistro suo equitum, aut si grauitas negocij ita postulet, duci ipsi indicabit. Quod si vnus, alterue id non fecerint, ille, illiue, re compertâ, vti auctores culpæ, capite aut fortunis, sine veniâ luent.

LIX.

Et ordinum structores, & gregarij Equites diligenter curanto, vt agmina recto & perpetuo ordine proficiantur, nemo ante vexilla volitet aut vageatur, sed imprimis ne quis se impedimentis aut curribus immisceat, aut maturius exiens castris suum anteuertat vexillum. Sic enim bonus eques æstimare debet, qui æqui amans & honesti videri cupit, non solum ad sese, verû etiam ad commilitones suos spectare, vt nō alio loco, quam ad suum, cui est adlectus, vexillum præfens compareat, ac proinde caueat, tum per se, tum per suos famulos vaga equitatione disijci ordinem, a quo nullo modo, nullaue de causa infcio Duce vel Magistro discedendum erit. Secus si fiat, pœna incurratur, pro arbitrio Tribuni, vel penes iudicium equestre.

LX.

Nemo quoque citrà licentiam à Nobis, Legato nostro, eiusque subordinatis Ductoribus & officialibus acceptam vno plurisue equis à castris, vexilloue discedat; aut pabulum egressus noctem emanear. Secus qui fecerit, pro iudicio Marischalci & Ducis, atque etiam tenore Juris Equestris multator.

LXI.

Qui stationem suam in campo citrà consensum & veniam Ducis deseruerit, præter equestre iudicium, quod Marischalcus in ipsum tanquam perfugam & desertorem pronuntiabit, liberam quoque omnibus equorum, armorum, rerum denique omnium, quas penes se habuerit, direptionem sustinet.

LXII.

Quisquis ad hostes defecerit, turpi transfugii nota infamis à Marischalco & Equestri iudicio publice proclamator & declarator.

LXIII.

Qui relicto vexillo vel occultam vel apertam fugam molitus fuerit, ignominia & morte multator: si quis vero alius fugientem eodem & loci & temporis vestigio represserit sclopo vel ense, id ei ne crimini detur, quin potius meritiloco habeatur.

LXIV.

Absque Imperatoris Licentia neque Tubicinem ad hostem ableganto, neque ab eo missum recipiunto, neque vilo siue negotiorum, siue sermonis, siue litterarum commercio cum illo communicanto. Si quis vero ab hoste nuntii vel litterarum aliquid acceperit, rem suam Ductorem Magistrumque ne celato, sed protinus per illum litteras clausas, & rectas, nulloque cognitas ad Imperatorem deferri curato.

LXV.

Nemini, qui hostium partes sequitur, vir sit aut femina, iuuenis aut senex, per excubias siue ingressus in castra, siue egressus inde pateat liber, quin, si notetur, ab excubitoribus interceptatur, & ad quempiam ex Ducibus, aut supremum exercitus Principem adducatur.

LXVI.

Nemo in profectionibus & stationibus, nemo e-

rectis iam & volitantibus bono ordine vexillis, nemo etiam apud collocatas excubias in alterum manus armatas intendito, aut pugnam singularem cum quopiam gerito. Facti reus protinus ab ordinum ductoribus presentibus Marischalco captius tradatur, aut carceri mancipetur, mox iudicio sistendus, & capite pœnas daturus.

LXVII.

Nemo quenquam intra extraue castra, sclopo, aliisque lethiferis armis à tergo aggrediatur, inuadatue: nemo alterum ad equestre duellum prouocato, aliaue ratione violato, sub pœna Equestri iure constituta.

LXVIII.

Qui alterum in tentorio suo, vel hospitio petulantia audacia obruerit, & violauerit, summam pœnam, & equestris iudicii rigorem incurrito.

LXIX.

Qui equos aut iumenta diripuerit aratris, quique molendina, furnos, & similia in vsum communem reip. structa, siue amicorum ea fuerint, siue inimicorum, destituerint aut confregerint sine licentia, quique vina, fruges, aut farinam effuderint, perdidierint, aliudue damnum ad libidinem intulerint, corpore multantor.

LXX.

Omnes caueant decrepitâ iam ætatis homines, sacerdotes, concionatores, feminaeque, quando inermes inueniuntur, sicut & infantes neci dare, sub pœna capitis.

LXXI.

Nullus priuatus aduersus alterum, nulla natio qualiscunque aut cohors militum, siue peditum, siue equitum, contra aliam vel conspirato, vel turbas cie-to, vel gentem suam implorato, sub pœna capitis.

LXXII.

Nemo sclopum exonerando, cantus, clamoresque tollendo, aliisque modis excubias inquietas reddat, qui fecerit, impune ne ferat.

LXXIII.

Nemo simulates antiquas, & inueterata odia gerat tam in campo, quam in presidis, neque vltionem attenter, sed si qua ipsi cum alio litigiosa ratio intercedat, eam vel differat, vsque dum militiæ finis imponatur, vel per Marischalcum ad Officiales componi curet, vel iure communi definiri. Secus qui fecerit, pro æquo & iusto puniatur.

LXXIV.

Si qui conceptis iris inter se concurrerent, & certamen capesserent, spectatores, qui præfentes aderunt, turbas compescuato, & animos dissidentes reducta pace committunt: quam deinceps, quoadusque durauerit expeditio, constanter pars vtraque reconciliata, lubenterque tueatur.

LXXV.

Nemo suum officium, & partes in habendis excubiis prætereat, aut agere recuset, neque maturius statione decedat, quam inde ducatur, quin imò, quo statuetur loco, immotus persistat: qui vero legem hanc neglexerit, postulatus ad campi Præfectum, Ducem, Magistrumque suum, nisi de negligentia sua satis purgare se valuerit, equestris iudicii sententiam fert, & sine stipendio, honestaque missione exauctorator, aut alia ratione prout res exiget, punitor.

LXXVI.

Singuli cum armatura & armis sibi lustratione exercitus destinatis ad excubandum prodeunto, neque quisquam, extra singularem coniugii causam, qua diurnis excubiis, qua vigilis nocturnis equo suo descendito. Secus qui egerit, equum, armaturamque suam campi Reçtori cedet multam, cum Præfecto vigiliarum ex æquo dimidiandam, vltèrius interim re cognita puniendus.

LXXVII.

LXXVII.

In excubiis nemo ad arma sine causa conclamato, sed quisque munus suum excubandi quam diligentissime obito, ut ne quid inde Imperatori, aut exercitui incommodum exstet: Qui vero quippiam in hoc munere incuria sua neglexerit, coram Marischalco, & Equestri iudicio sese purgato.

LXXVIII.

Qui usque adeo ebrius iniuerit vigilias, ut neque munus vigilandi, quantum satis est, apte sustinere, neque tesseram edere possit, decreto Marischalci, & Ducis sui vel Juris Equestris plectatur.

LXXIX.

Nemo suspectas Personas aut hospitio excipiat, aut secum commorari patiat, sed eosdem pro eo, quo quisque tenetur, Sacramento ad Principem exercitus, vel eius Centuriones deferat.

LXXX.

Si quis modum circumueniendi hostem, aut alienos praeueniendi animaduerneret, vel sicui ratio & consilium siue atterendi hostis, siue damni praecautendi occurreret, is secrete ad Imperatorem, seu Marischalcum, seu Ducem suum refert, magnam inde debitamque gratiam collecturus.

LXXXI.

Nemo incendium offerendo pecunias extorqueat, neque castra aut alia flammis depopuletur, nisi de mandato Imperatoris.

LXXXII.

Si praelio decertandum, aliaue ratione cum hoste confligendum foret, quisque loco suo, quem mandato superiorum occupat, persistat, neque inde citra eorumdem voluntatem decedat sub infamiae periculo: At licet interim commilitones ex alia parte victores existerent, ille tamen, qui huiusmodi obedientia iussa peregerit, in aequali pretio habebitur cum iis, qui alia ratione morem gerentes ad ipsius victoriae patriationem opem suam contulerunt. Id enim spectare debemus, ut obedientia tanquam fundamentum cuiuscunque bonae gubernationis ex omni parte stabilatur, & e contrario inobedientia omnis eliminetur.

LXXXIII.

Quamuis bono Deo victoria ab hoste contingeret, nihilominus nullus absque venia, vel spe praedae, vel persequendi hostis feruore abreptus, ordinem aut vexillum deserit, sed constantes in ordine singuli se ad nutum superiorum accommodant sub periculo vel infamiae contrahenda, vel fidei temeranda, ne qua confusione aut inobedientia partis nostrae versus hostis in totum exercitum damnum aut incommodum refundat.

LXXXIV.

Nemo alteri, quam ipse ceperit, vel iure sibi acquisierit praedam seu per vim, seu alia ratione eripiat: Lites vero & discordias, quae ex illa causa oriuntur, per Ducem aut Magistrum suum, aut à Marischalco, iudicio equestri discerni componique curant.

LXXXV.

Nemo annonae stratores intra extraue castra spoliato, aut manus iis infero, nemo quoque in locum annonae irritato, aut ibidem per vim quicquam deripito. Facti reus carcere constringitur, & per Marischallum seu Jus Equestre, corporis & fortunae bonis, prout delictum exigit, punitur.

LXXXVI.

Nemo castris egressus maturius commeatum coemendo praeripiat aliis, sed eiusdem liberam in castris venditionem praestolantur.

LXXXVII.

Si quid pecorum, alteriusve commeatibus

adimeretur, totum id sine venia Marischalci aut Ducis sui nemo auertat aliò, sed in ipsis castris tolerabili pretio diuendat; de quo si litigium occideret, ad eundem Marischalcum ut Arbitrum recurrendum erit.

LXXXVIII.

Quisquis ex praedicto iam Equitatu, siue in castris, siue aliis functionibus aduerteret quippiam, quod Nobis, Imperio, reiue militari, vel Nobis, Imperio, ue subiectis dittonibus incommodo impedimento, ne futurum esset, aut sicui de suspectis hominibus constaret, id omne citra moram Magistro Ducie suo, quin imo, si grauius momentum ac pondus res haberet, ipsi exercitus Principi patefaciendum curato. De quocunque vero innotuerit, hoc non fecisse, tanquam author culpae, sine gratia bonis fortunae & ipso corpore punitur.

LXXXIX.

Quod si Nos Romanorum Imperator, aut nostri Dux supremus exercitus, Legatusque, vni pluribusque Personis, Ciuitatibus, oppidis, Pagis, vicis, Domibus, & aliis bonis comitatum, commeatum, saluam guardiam, immunitates donaremus, aliasque gratias impertiremur, nostri Equites neque per se, neque alij eorum nomine priuilegia huiusmodi vlatenus impugnare aut labefactare ne attentanto.

XC.

Nullum ex iis, qui Nobis, Imperio,ue subditi sunt aut affines, qualescunque, ij fuerint, grauanto, nulli tributum, aut exactionem imponunt, neque expilationibus, modisque similibus cuiquam nocento, siue ineunte siue exeunte expeditione sua, siue alias qua transitum habent, vel ubi statua ponunt, contra vero iustissime omnibus & singulis, quod debent, persolunt. Similiter illis publici Hospites aequam in pretiis rerum exigendis vicem exhibent. Cum vero in campis contra hostem & in prociectu futuri sunt, liberalioris eis pabuli copia esto.

XCI.

Si quando imperata suo tempore stipendiaria pecunia, ipsis hospitum & vulgi sumptibus viuendum esset, pro aequo & decoro sese gerunt, hospitibus suis, & tenuioris fortunae hominibus, quantum fieri potest, parcunt, acceptorum diligentem rationem attestationibus per syngraphas factis & datis habent, sibi que tantundem de stipendio detrahi postmodum permittunt.

XCII.

E contrario pauperibus pro damnis ob equitum, peditumque transitus per nostrum, & sacri imperij, quaestorem ordinarium solueretur.

XCIII.

Castris in regione hostium, si tamen illa fundus imperij foret, metatis, nemo egrediatur ad egenos expilationibus, exactionibus, aliisque iniuriis vexandos, neque hoc quisquam à seruis suis committi patiat, quin potius impena cura eosdem obseruet, & diligenti circumspeditione curet, non tantum, ut nequid alienum iniqua ratione castris inferant, verum etiam ut, quod ad commeatum pabulumque attinet, taxam, Modum, & ordinationem, quam ipsis castrorum Praefectus & Marechallus omni tempore praescripturi sunt, iuxta praescriptum à se iuramentum sequantur. Et si qua inde querendi causa oriretur, Magistri subditis egentibus damnum restituant pecunia de stipendio illatoribus damni subtrahenda. Insuper & Nobiles Domini famulos suos, ubi cognita causa inuenerint culpae reos, ad restitutionem faciendam adigunt: quin etiam rei in iudicium vocantur, & veluti praedatores puniuntur.

XCIV.

Quod si diuini Numinis praesenti ope, Princeps

ceps hostilis exercitus, aut Ductores ab Equitibus nostris caperentur, eiusmodi Personæ vel Nobis, vel duci nostro præsententur, vel in eius, qui hoc sibi munus commissum geret, manus tradantur, non absque lauti præmij & debiti largitione.

XCIV.

Sin verò præter iam dictas Ducum, Ductorumque personas captivæ fierent aliæ, arbitrium quidem esto ei, qui capitillas, sibi que subijcit, exactionibus, & modis militari usu receptis tractare, tamen etiam de singulis captivis iudicium Archistratego fiat, neque quisquam ex illis sine huius consensu liber dimittatur.

XCVI.

Et si quid civitatum, arcium, vicorum, ditionum & nationum bello devinceretur, totum id una cum suis tormentis bellicis, munitionibus, & collecto cōmeatu, omnino in nostram cedito potestatem, & ad Imperium, non aliò aversum referatur. Deinde huiusmodi civitates devictæ, & arces, vici, regiones gentesque subiugatæ, posteaquam præstito & accepto à nobis homagio in nostram tutelam fuerint receptæ, reliquā omnem earum substantiam, quæ aliòquin militari more præda foret, immunem ab omni iniuria & exactione, volumus, & ut nemo inuolare ausit, præcavimus.

XCVII.

Cum equites peditesque ortu & gente diversi in unum confluant exercitum, ut proinde, quas proclive est tanta varietate oriri & excitari, etiam levis de causis, lites & discordiæ caueantur, nullo pacto nationes peregrinæ se mutuò lacerare verbis, factis, moribus, aut contumeliosis dictis proscindere, aut ad disputandum provocare prodireque attentent; Verum tamen si vni læsæ in alteram iusta competere actio videretur, pro Magistratu ordinatio, & consuetudo Juris Militaris more ea constituenda & persequenda erit.

XCVIII.

Si à quopiam aut pluribus de equitatu contra constitutiones hæc peccaretur, aut alio pacto adversus leges, moreque militares, etiam honorem proprium, fidemque datam committeretur, ij pro iudicio castrorum Præfecti, Ducum, Magistrorumque, vel ex decreto & more Juris Equestris, supplicio corporis, aut infamia, aut bonorum iactura, prout delicti ratio postulaverit, pœnas auferent.

XCIX.

Et si huic equitati deesset ordinarius, aut præsens non adesset Marschallus, ac proinde ab ipso legitimè equestre iudicium agi non posset, occurrentibus tamen causis capitalibus, aliisque facinoribus, quæ culpæ affinia pœnæ moram dilationemque non paterentur, ipse interim Archistrategus vindicandæ iniquitatis partes sibi sumito, convocatisque Magistris equitum, Legatis, vexilliferis, atque etiam, si opus fuerit, aliquot de centurionibus, eorundem interposito iudicio, secundum has constitutiones, & tenore iurium equestrium, non minus ac rem se reis iudicem, vindicæque malefactorum præbeto.

C.

Etiam inter Germanos equites, quamquam pauciora, pluraque vexilla habituri, & certo Marschallo carituri sint, quæsitores nihilominus rerum capitalium constituantur, quos malorum vindices experiantur, siue dum in profectionibus castra sequuntur, siue quum in prædiis collocantur, vi huius constitutionis, quam detrectare nulli ex illis fas esto.

CI.

Si quis unus aut plures accepto à Magistro Auctoramento in numero, dum miles lustratur, præsentis non essent, sed vel ante vel post lustrationem, non-

dum castrensi ratione constitutæ, vix prehensis recederent armis, aut in alterius militiam adscribi se curarent, ij, pro eo quod æquum est, postulati ad equestre iudicium comparento, factum suum diluunt. Et si quis refractarius emaneret, nihilominus data in ipsum actione, & causâ cognita, tanquam de præsentis iudicij & sententia pronuntiator.

CII.

Si quis tum in hac expeditione, tum in aliis extrâ spatia imperij sub alienis Dynastis, vel error, vel lis honoris causâ suscepta, dum munia militaria obierunt, inter Germanos remansisset, quam iudicio equestri prosequi placeret, veniensque acculator ius contra adversariam partem in exercitu nostro commorantem peteret, id ipsum ei redditor, & qui accusatur, legitimè in iudicium accessit respondere. Interim & ille, qui causam agit, Marschallo & Principi Militiæ sese obstringit idonea cautela præstandi omnia, quæ oportet, in huiusmodi negotio, donec pertractetur, & iure absolvatur.

CIII.

Per omnia hæc dicti Duces, Magistri, & Equites sese gerunt, prout probatæ virtutis & bonæ fidei milites decet.

CIV.

Præterea iam commemoratus Dux subordinatis sibi Magistris, & equitibus non modo præsens ipse adesse & adherere debet, sed etiam neque legatum constituere suo loco, neque vicarias alteri partes mandare audebit, prout hæc ipsa, seu ordinis equestris persona, dignitatis suæ memor, ritè perficiendi, & de iisdem interrogatus apud respondendi modum tenebit.

CV.

Porro prædictus equitatus in singulos menses, vel quoties id petitur fuerit, lustrationem sui admittito, quam stipendiorum collatio subsequatur, quæ tamen, si imparata pecunia, non semper & continuò exeuntem mensem sequeretur, moræ huiusce patientes, pro eo, quod faciunt iusti milites, partes muneris sui fideliter interim obeant, non intermittendo excubias, non profectiones detrectando.

CVI.

Hæc quoque constitutiones atque hi articuli prima lustratione publicè in patentis campo, sub erectis vexillis gregariis equitibus prælegentur.

CVII.

Hæc etiam constitutionum & legum prælectio ad equites, ut facilius secundum illas recentiore memoria dirigere & tractare sese noverint, quotiescunque deinceps militantium numerus inibitur, semper in circulo iteratur.

CVIII.

Pari modo si qui, posteaquam in expedito fuerit exercitus, equites accederent, & auctoramento accepto in militiam eandem adscriberentur, ad easdem has leges observandas tenebuntur, non secus, quam si à principio auctorati contraxissent.

CIX.

In colligendo milite cauti sint & providi Magistri, ne qua levis ingenio, turpi criminis, aut infamiæ notâ insignita persona suis equitibus sese immisceat, tū ut eo longius omne periculum rebellionis, confusionis, & seditionum absit ab exercitu, tum etiam quò milites honesti & ingenui degere quietius, & suis munis facilius vacare possint. Siqui verò huiusmodi inter vexilla latitantes innotescerent, maleficij nomine, quando id & ubicunque contra fas patrauerint, iudicio equestri sistantur, & pro ratione & modo delicti, vel ab exercitu exterminabuntur, vel aliâ pœna multabuntur.

CX.

CX.

Si porro inter conscriptos milites deprehenderetur, vel publicus Dei, diuiniq; verbi contemptor & blasphemator, vel notorius virginum fœminarumq; violator, vel qui se iniusti homicidij crimine alligasset, aut perfidi transfugij, alteriusq; facti, quod alienū indignumq; sit viro nobili, dedecore infamasset, is coargutus & cōuictus pro iudicio equestri puniatur.

CXI.

Ad extremum in his articulis si hac vice Nos prærississet aliquid, aut prætermisississet, quod ab equitibus obseruari cum ipse decor recti, tum mos, institutumq; maiorū postulat, ad id perinde, ac si expresse positum foret, sequendum obseruandumq; tenetor omnes, & præraricatores puniuntor.

DE CONSTITVTIONE IVRIS EQVITVM.

I.

Primū omnes Duces, equitum Magistri, ordinū Ducētores, Domini, Nobiles vna cum aliis comitōnib. equitibus, ad explicatas constitutiones, quib. ordine articuli iuris equestris, & disciplinæ militaris à Nobis Rom. Imperatore, ab Electorib. Principib. & generalibus imperij statib. compositi & sanciti comprehenduntur, conscribantur, & suscipiantur.

II.

Cum ergo conuentum fuerit, Archistrategus noster quippe qui Romani Imperatoris imperijq; exercitum prima cura sibi regendum ducit, omnē equitarum, nisi fortē maior eius multitudo in partes dissecanda videretur, in vnum cōuocari curato, tum ipse, vna cum Marechallo & iis, qui in maiorib. officiis sunt, eundem in circum adito, præferente interim denudatum ense feciale, vbi dato buccinæ signo, ad equites palam sermonem inprimis gratum, quod in Bonum nostrum, imperijq; commodum vsque adeo suam operam liberali animo obulerint, tum cætera perbenignum in hanc sententiam habeto.

III.

Quandoquidem obedientia & bona gubernatio tum ipsi Deo perquam grata, tum nobis adeo salutaris sit & utilis, vt sibi Germani Maiores nostri semper in eam vigilantissimo animo incumbendū duxerint, velle proinde se nomine nostro, imperij, etiā suo monitos omnes, vt disciplinam & obedientiam amplecti, iura & iudicia sequi, Christianam colere charitatem, mores honestos, & nobili dignos induere, hoc est pietatis in Deum studiosos, & vitæ honestatis amantes esse, atq; è contrario facinora, quæ similia sint homini Ethnico rudi, & viro ignobili, quam equiti nobili sanguine claro, & christiana fide imbuto, deuicare & penitus fugere velint.

IV.

Et quod rectius hæc obseruari & certius possint, ipsam Nostros & imperij prælegi volumus constitutiones, quibus articuli antiquissimi & laudatissimi equestris iuris comprehenduntur, quod Nos & Imperium in pristinum vigore reuocari, stabiliri, & in rem gloriāq; nationis Germanicæ exerceri iussimus, atque ita prisco more merebunt.

V.

Nec dubium esse, quin hæc ipsa pro ingenuitate Germanorum equitum æqui boniq; facturi, neq; tantum libenti & læto animo accepturi sint, sed eadem effecta daturi. His ita præmissis articuloꝝ prælectio subiungatur.

VI.

Qua peracta, iteratō Archistrategus eosdē exhortator, vt, qua decet sinceritate, & Principes, & comites, & magnates, & Nobiles gregariiq; equites, cuiuscunq; status & quantacunq; ætate sint, alti seu humiles, ad olescens reuergenteue, velint, prout debent, omnes prælectis accomodare sese, fideliter obedienterq; parere, atq; in fide manere datā Ducibus suis, Impe-

ratoti Romano, Imperio, Legato nostro, eiusq; subordinatis officialibus, siue late teneant campos, siue in prædiis versentur, tam de nocte, quam die, pro virili quisq; portione sua, & pro more maiorum, ipso etiam periculo fortunarum & capitis sui, prodigi vitæ, negligentes bonorum suorum: neq; hac fide liberari se putent, priusquam isthæc solnatur militia (nisi morte interueniente, aut aliis grauib. & iustis causis intercedentibus) veruntamen animum & mores ingenuo Germano equite dignos gerant, equum rectūque tueantur, rem totam militare feruenti prece præpotenti Numini commendent, ac demum sese omni culpa, flagitio, flagitijq; pœna immunes præstent. Ad extremum hortationis suæ petet ab illis Archistrategus, vt iuxta veterem consuetudinem, hoc sacramentū se obligent, erectisq; omnes manibus in has leges, & in omnia præstada, quæ his legibus continentur, iurare velint.

VII.

Lectis belli legibus & articulis, dictoq; sacramentō, dux belli ordines legionum constituet, & equitibus eos qui præcipuos magistratus habituri sunt, indicabit.

VIII.

Primū de Fecialis manu sumptum ensem Marechallo tradito, eiq; curam Justitiæ, seu Equi & Recti, ad tuendum bonos & morigeros, è contrario etiam puniendum malos & reos, seriò inculcando, & communi omnium voce præstitū iuramentum, demandatō.

IX.

Deinde Archistrategus reliquas personas in maioribus aliis officiis constitutas nominato, isq; simul diligentem iuxta ac fidelem munerum suorum curationem, quæ præstito iuramento respondeat, commendatō; Adhæc ipsi equitibus vniuersim inculcato, vt huiusmodi officialibus, omnibus & singulis, quā par est, obedientiam præstent in rebus, quæ ad proprium cuiusq; officium pertinebunt.

X.

Hinc vicissim officiales, posteaquam gratias egerunt, debitam summisionem Archistratego, & Equitibus officium suum pollicentur.

Quibus peractis ad tubarum clangorem circulus dissoluitur.

Quaratione constituendum ius Equitum.

Marechallus virum nobilem vitæ probitate, iudicii maturitate, & rerum experientia insignem, Legatum suum constituit, cui præter cætera Justitiæ, & Juris Equestris curam commendet, adiuncta illi insuper persona, exercitatione benè perita, quæ munus Scribæ sustineat. Is primo equestri iudicio fidem suam publico iuramento obstringit.

Idem ius quomodo obseruandum.

I.

VT ergo ius equestre ritè obseruetur, primum de mandato Marechalli per tubicinem in castra promulgator, aut, si commodius id visum fuerit, ordine ad partes singulas distributi exercitus diuulgator.

II.

Inde Marechallus, quippe cui iustitiæ præcipua cura & oneris commissa est, 3. Equitum Magistros, 3. Legatos, 3. vexilliferos, item totidē decuriones cum vno Hipparcho sumito, quibuscum iudicium ineat & compleat, imò pridie quoq; consilium capiat, si id præmitti & causæ necessarium, & utile videretur.

III.

Si equitatus copiosior fuerit, vt ex multitudine ad id facile homines suppetant, aut si quæ capitis, aliaue honoris causa grauis occurrerit, iudicium duplicator viginti quatuor personas constituendo, eog; plures de vexillis Decuriones adlegendō.

IV.

Hæc iam dictæ personæ, vbi ante vel in conclauē Marechalli conuenerint, quum iam hic ad locum futuri

A a a a

futuri

futuri iudicii prodibit, is à Feciale, vel alio districtum sibi enssem præferri, & tubæ occurrere, tum ad auctoritatem iuri adiiciendam, tum ad terrorem militibus offerendum, præire curato, ille vero continuo ordine binæ subsequuntur gestantes suos etiam gladios humeris reclinatos mucrone in altum surgente (si caula fuerit pænalis) accommodatos verò lateri, (si illa fuerit maleficii.)

V.

Atq; in omni causa iudiciaria, præsertim si pænam exposcat, aut famæ integritatem, rei seu discipline militaris custodia spectet, ipsa persona Marechallicæ præfens ius & equum summo studio administrato, & auctoritate defendito. Quod si occurrentibus lenioris momenti civilibus causis, ipse interim grauioribus negotiis detineretur, vices suas ab Legato impleri perinde esto.

VI.

Facto tum Marechallicæ, tum cæterorum in loco iudicii pleno confesso, ipse primū Marechallus enssem suum Mēfæ imponito, tū deinde iudices gladios suos (si causa fuerit pænalis) inuertunt mucrone ad terram vergente.

VII.

Item Libellus constitutionum in mēfæ exponitor.

VIII.

Post hæc Marechallus postularis & constitutis iudicibus primū proponito & mādato, vti nec pecunia, donis & largitionibus corrupti, neq; pro veneno parando, remoto etiā odio, inuidia, & tum amicitia, tum inimicitia nomine iudicare velint, verum iuxta constitutiones & decreta cæsarea causas contentione & defensione disceptatas vtrinq; cognoscant, sententiamque ferant, & pronuntient ea sinceritate iustitiae, qua se iudicandos à iudice Deo in extremo iudicio vortum habent, tum deinde à singulis illorum fidem ad hanc æquitatem seruandam dextra data sancitam accipito.

IX.

Porrò Marechallus pro more inquirito de iudicio, num homines, penes quos illud est, idonei sint: item an habeatur legitimum tempore, intercedatne aliquod impedimentum, quod Cæsareum Equestre iudicium fieri prohibeat.

X.

Deinde iudices adiurabit, per Deum omnipotentem, omnis iustitiæ fontem, deinde nostro vtpote supremi magistratus, & imperii, & nostri etiā ducis nomine: ne quisquam sine venia, & suo procuratore loquatur, iudicio excedat, ne turba circumstantes eos elidat.

XI.

Inde querito, num ritè litigantibus dictus sit dies, & an citati sint.

XII.

In capitalibus causis, & iis, quæ bonum militaris discipline spectant, quæ sit rerum capitalium, & si ob grauius rei momētum ita Marechallicæ visum fuerit, præter ipsum eius quoq; Legatus, in causis tamen civilibus, vbi pecuniaria lis inferitur, Actor & Defensor prodeuntes vnā personam de iudicio etiam vnā vel alteram ex adiunctis petunt, quorum consilio causam suam agi & pertractari curabunt.

XIII.

In pænalis contentus in Equitum legibus articulus, & ius maleficii Imperatorum rectissima norma est, & regula iudiciorum.

XIV.

Inquisitio dum agitur, Equites sub suo sacramento admonentor, vt quisq; votum suum teneat occultum, & perpetuo silentio inuolutum eodem secum condant sepulcro.

XV.

Ante pronuntiationem iudicii, si maleficii vel honoris causa inter viros graues controuertitur, semper idipsum Marechallus Archistratego detegito, ad eum quoq; animum percipiendum, qui proinde poterit, prout personæ dignitas, tēpotis ratio & rerum circumstantia feret, leuiteratem pœnæ mitigare & lenire.

XVI.

Cum ergo in Pænalibus iudiciis pronuntiat, gladiū Marechallus manu teneto, sui sum mucrone recto.

XVII.

Cæteri vero ad iudicandum deputati, interim, dum inquisitio fit, & sententiæ feruntur, suorum gladiorum mucrones demittunt, eosdēq; propalato iam iudicio tum ipsi erigito, tum Marechallus bacillū suum diffringito. Inde ex iudicio disc editor ad eum locum, vnde venerunt, gerentibus singulis iudicibus gladios humeris reclinatos, aut, si maleficii causa non fuerit, lateribus affixos.

XVIII.

Quicquid demum vbiq; dum militia decurrit, in huiusmodi iudiciis tractatur & concluditur, id omne bono ordine in libro ad id deputato perscribitor & adnotator, cuius, patrato iam bello, bina exemplaria Marechallicæ sigillo consignentur, & alterum Nostræ, alterum dilecti Nobis Principis Electoris Mogūrin Cancellariæ transmittatur, vt eò quisquis in posterum recurrere possit.

ARTICVLI COPARVM GERMANARVM.

I.

Copia Germanicæ Nobis Romanorum Imperatori, sacroq; Imperio primū iurabunt, fida se militia Nostris, Imperiisq; tū malis præcanendis, tum comodis promouēdis seruituros, simili se se supremo Legato nostro, Ducibus, suis, capitibus, Legatis, vexilliferis ordinum ductoribus, Mēforibus, aliisq; in superioribus officiis constitutis à Nobis obediētia obstringent, omnes Nobilis, ignobilisq; tum sanguinis, tum status, curandi, se non obnitendo, neq; subterfugiendo, ea oīa, quæ ab illis mādata, aequā militis cōditione, acceperint, cauētes offerre se illis animo mobili & sedizioso, manibus violētis, & ore cōtumelioso, contra parati adire & deserere hostē, atq; omni parere necessitati, qualiscunq; illa, an protectionibus, præliis, incurfionibus, excubiis die nocteq; acciderit. Si quis verò inobsequentem se se præbuerit, pro iudicio Ducis secundū iura multator, prout infra scriptis articulis declaratur.

II.

Omnis miles ab omni impietate tū verborum, tum operum quam longissimè abesto, victoriam de hoste à Deo supplice animi prece flagitato, & quotiescunq; circumsonante tympano vocatur, ad concionē venito, quam nisi graui negotio impeditus ne prætermittito. Si quis verò blasphemio ore vel opere Deū sibi offendere non verebitur, is decreto Ducis & Juris corpore & vita punitor. Et si quis sub concione & re diuina in cellis vinariis, in comestationibus, aliisue locis leuitatum & inueteratū hospitibus deprehensus fuerit, in eum compediendum, & pro iudicio Ducis multandum ius esto quæsitore. Neq; interim, dū sacra sunt, & concio habetur, quicquam vini, cereuisiæ aut simile à Præfectis annonæ promatur, vendaturque.

III.

Quicūq; hastas & breuiorē gladios gestaturi sunt, bene firmis ad defensionem gladiis, lateralibus vtraq; scilicet manu validis, aut idoneis frameis instructi ad armilustrium comparento, sed in primis sclopetarii fides se & habilibus frameis muniunt. Neq; quisquam arma sua qualiacunq; permutato, sed diligenti custodia, & ratione asseruata non cadendis lignis, non ad alias res abutēdo destruito, vt eadem integra ceu boni milites contra hostes ferre, vbi iam tempus feret, & usurpare possint. Secus egisse qui deprehēdetur, multam ideò dato, præsertim imminuto eius stipendio, cū miles lustrabitur.

IV.

Quiuis item superiora arma, sed in primis sclopetarii maiores sclopos, & ea, quæ ad hos pertinent, in tuto & expedito posita habento, & omnino puluere tormentario, glandibus, & fomentis vacui ne reperiantur cauento. Si quis autem se adeo inermem in expedito

peditionibus & excubiis offerret, ut neq; gladio neq; sclopo cum hoste congregari posset, is corpore pœnas ferto.

Quisque item chlamydatum aut palliolatum amictus esto, quo incursum pluuiarum & vim frigorum sustinere facilius, sed in primis sclopetarij sclopos & pyxidulas cooperire, usq; commodius uti possint.

VI.

Quodlibet vexillum siue coniunctum, siue separatim, siue etiam decurionatim, prout nimirum res tulerit, paratum se & promptum offerro, tum ad expeditiones suscipiendas, tum ad stationes & præsidia agitata parendo præscriptioni nostræ & Ducum nostrorum, ipsique necessitati.

VII.

Et si quando Capitaneus, vel alius, qui cum officio est, aliquid, quod virtuti militari non iniuium imponeret necessitas, perficiendum vna cum alterius Capitanei signiferis, Ductoribus & militibus mandaret, parendum his erit, perinde ac si proprius Capitaneus missum dedisset.

VIII.

Puerperas, prægnantes mulieres, virgines, homines ætate confectos, sacerdotio initiatos, diuini verbi Præcones, & alios Ecclesiæ Ministros illæcos & indomnes præstanto, nulla iniuria sub pœna capitis afficiunt.

IX.

Sub eadem pœna abstinetur à templis, Monasteriis, Claustris, domibus & hospitalibus, & litterariæ disciplinæ consecratis, ea nullatenus affligendo.

X.

Porrò triginta dierum decursus stipendiarium mensem expleto, pro more recepto, & singulis in singulos menses floreni 4. constantes 15. batziis, aut 60. crucigeris stipendium perfoluunt. Quod si imperata euoluto iam tempore pecunia mora solutionis fieret, ipsi nihilo segnius aut impatientius, tum vices excubiarum obire, tum contra hostem ire, prout milites decet, ne recusanto.

XI.

Quisquis quocumq; tempore & loco vel accepto auctoramento profugus resiliat, vel postmodum absque venia & missione honesta desertor exercitus abiret, is deprehensus indicta causa, nec in iudicium adductus capitis damnatur, eius verò bona direptioni subiiciuntur. Quod si deprehensus aut retractus non fuerit, publica infamiæ notâ inultus omni libertatis, securitatis, & comitatus fide orbatur.

XII.

Nemo in profectionibus discedat ex ordine, nisi graui urgente causa. Quicunq; autem in hoc morem non gesserit, cum Duces, ordinum Ductores, & publici Ministri per vim in ordinem redigunt, si contra obnitens iussa respuerit, atq; ideo patranda in se necis causam præberet, interfectus in crimine vocetur.

XIII.

Quisquis in expeditionibus & stationibus ab alio Ductore iustas ob causas, eoq; quod contra se gerat, quam addecat militem, increpitus in illum vel conuicta turba stipatus, vel probis cōtumeliosus insurrexerit, is iuxta decretum Ducis, & præscripta iuris multatur.

XIV.

Cum sententiæ rogantur, equites iuramenti & obligationis admonebuntur, ut cuiusq; suffragium ad sepulchrum usq; tacitum seruetur. promptos se æquè offerunt, parati fide animosa ad eadē tuenda extremam vitam aleam subire, quin imo pro honore suo & præstito iuramento de traditione neq; colloquiū neq; consiliū ineunt.

XV.

Vi quoq; iuramenti sui, imminente ab hoste periculo & necessitate, cum id peter Capitaneus aut Ducum aliquis, ad laborandum & ædificandum se adhiberi recusant.

XVI.

In huiusmodi præsidio collocati et si vno pluribus

ue insultibus ab hoste tentaretur, suo peræquè ordinario stipendio cōtenti viuunt, Nobis aut Imperio nihil hoc amplius debetibus. Atq; in arces, ciuitates, & alia præsidia, quæ sub conditionibus acciperentur, nemo deprædaturus inuolet, aut se per vim ingerat, nisi facta à Duce vel copia, vel præscriptione.

XVII.

Omnes, qui à Nobis securitate donati sunt, vel in fidem nostram iurato venerunt, missos & intētos relinquant, nihil contra eos machinando, sub pœna capitis absq; consensu & venia Archistrategi, vel eius, qui huius vice perfungitur.

XVIII.

Loca quæ salua guardia gaudent, ne diripiant, expilent, vlloue damno afficiant sub pœna capitis.

XIX.

Si quādo Nos, seu Noster, quem constituimus, supremus Legatus secundo aduersus hostem vteremur prælio, aut si qua præcipua munitio valido impetu, quem Deus benè vertat, caperetur, tunc quidem singulorum militum stipendiarium tempus, quomodo cunq; se interim habente mēse, pro completo habebitur, ac denuò incipiet, ut Nos tamen aut imperium ad nihil ultra eis obstricti simus. Et si nondum parata pecunia hostibus amplius detrimentum inferri posse videretur, eundē ad imperium Ducis persequi, & qua possunt ratione deterere ne recusanto. Quicūq; autem repugnauerint, tanquam periuri æstimabuntur, capitaliq; pœna afficiuntur. His tamen in rebus, in regnis & prouinciis hereditariis optimas cōsuetudines, & pacta mutari nolumus, neq; nobis præiudicari, sed omnia perseuerare immota.

XX.

In præliis & incursionibus, eorumq; secundo successu nemo prædæ intentior esto, aut bonis diripiendis audius inhiato.

XXI.

Nemo in scio & inuito suo Capitaneo è castris ad prædandum vel alias ob causas egreditor, aut noctem a suo vexillo abesto sub pœna & capitis, & alia p Ducis decreto inferenda.

XXII.

Si quis vnus aut plures in prælio vel aliis in fugam inclinent, eos proximus vel transfodito vel ferito, quin imo si huiusmodi fugam texens interficiatur à quopiam, interfectus non opus criminofum, sed opus singulari gratia persequendum patrarit.

XXIII.

Quisquis verò fuga se abstulerit, eius primū nomine Ducem delato, si deinde apprehensus fuerit, capite, sin minus, publicæ infamiæ notâ perfidiæ suæ pœnas dato.

XXIV.

Caueant vi præstiti à se iuramenti conuentus agere, in scio & inuito Duce, qui egerint, tãquam perfida turba, præcisa omni spe gratiæ, morte multantor.

XXV.

Nemo sub pœna capitis cum hostibus, aut eorum cum tympanistis, & tubicinibus, siue in castris, siue in profectionibus, siue præsidii vllum sermonis, litterarumue commercium habeto, neq; nuntium in castra inimica vel mittito, vel inde accipito, citra Ducis mandatum & licentiā.

XXVI.

Nemini hostium, aut iis adhærentium, cuiuscunq; fuerit sexus, & quantacunq; ætate, homo, permittitor liberè transmittentibus excubiis ingredi & egredi nostra castra, verum quisquis eos deprehenderet, etiam comprehendito, vel ad suum Capitaneum, vel supremum campi Ducem adducito.

XXVII.

Si quis conscius fuerit prodicionis, & aliorum maleficiorum, quæ ab vno pluribusue vel detrimentosa ipsi exercitui, vel eius Principi noxia intēderetur inferrentur, is vel è vestigio vel nomina malefactorū

apud Magistrarum & Quæstorum rerum capitalium in vi sui iuramenti prodendo suam conscientiam exoneret, vel iustaripsum authoris tãquam perfidiæ reus luat.

XXVII.

Si quis viam inueniret ad hostibus incommodandum infestam, ad suis consulendum accommodam, is eam Duci aut supremo Archistratego aperito & demonstrato, magnum huius facti gratiam tracturus.

XXIX.

Omnes insolentia mutua contentionis iurgia diligenter euitanto, sub pœna capitis, pace inter se & sociante animo: tum concordia coniunctissimi.

XXX.

Inter iurgia nemo vi præstiti iuramenti aduersus alterum vsurpet arma lethalia, cuiusmodi sclopi & longiores enses habentur, libero interim vsu lateraliū gladiorū ad vitam casum, punctumue tuendam.

XXXI.

Inueterata odia si quos inter milites fuerint, tantisper iaceant, & dum laudabilis hæc expeditio peragitur, interquiescant, verbis & opere inulta, nisi iure vindicentur: quisquis contra egerit, is in iudicium vocatus, & iudicatus ignominia & morte multator.

XXXII.

Ne quis alios contra alium turbato. Si qua tñlis & discordia forte inter quosdam oriretur, proximi, qui adsunt, pacatos eos reddere studento vtrinq; pacem æquam exoptædo, quam bis terq; expetitam qui rejiceret, ideoque trucidaretur a quopiam, pacis ter a se repulsæ iniuriam hoc modo expiassè censebitur. Et qui paci studentem aut armis nudum percussisset, iudicio sistitor, & iuxta decretum cum ignominia morte multator.

XXXIII.

Quisquis alterum, ante se post pacis compositionem, armis suis peteret, ea vel iaculando, vel proijciendo, corpore punitor.

XXXIV.

Si qui duo aut plures coorto dissidio in verbera tuerent, ne quis factiosa cõcursione alteri tantum parti studeto, sed vt maius incrementū malum non capiat, distrahenda altercationis & pugna dirimenda cause sese interponito. Secus qui egerit, pro arbitrio & decreto Ducis punitor, vel Archistrategi.

XXXV.

Nemo sub pœna capitis sclopiū exoneret eo loco & tempore, cum explosionis periculū est & damnum timetur, siue fiat in castris, siue in ciuitatibus, siue arcibus, præsertim cum excubias dispositæ sunt, & nox est.

XXXVI.

Quicunq; postulatus ad excubias non venerit, iuxta decretum Ducis multator: si tamen valetudinis causa non compareret, absentia suæ & rationem Capitaneo suo per commilitiōem indicato, & veniam ab eodem petito.

XXXVII.

Qui cum partes suas excubandi agere debet, sine venia de statione abscederet, præciā omni gratia multator: atq; hoc ipsum commilitiōes eius indicare vi sui iuramenti tenentor.

XXXVIII.

Nemo inuito & incito Capitaneo suo vicarium excubitorem dato: vt in primis diligentem curam tesseret, quæ ipsis certa quouis tempore indicabitur, singuli habeto. Hanc enim qui obliuioni dederit, aut alienam ediderit, iudicio sistitor, & cū ignominia morte multator.

XXXIX.

Qui in excubitu somno oppressus inueniretur, vel ante, quā liberetur, discederet, supplicio punitor, extra omnem culpæ pœnæ remittenda gratiam.

XL.

Deductis vigilijs, similiter ad diurnas excubias, &

in ordine neq; in plateis, neq; in hospitijis quisquam cum altero altercator sub pœna capitis.

XLI.

Nemo in amica regione, & nostro imperij; fundo, siue cum itineribus, siue cum castris inistat, quidquam alteri per vim, aut insoluto pretio adimitto, nemo plebem pauperem exspilaturus inuadito: verum singuli hospitem, apud quem in ciuitatib; aut pagis hospitaturi sunt, equa solutione cõtenti relinquito.

XLII.

Secus qui agens iustæ querelæ causam præbuerit, præter restitutionem, ad quam a Capitaneo suo & Duce adigetur, vita & corpore pœnas recognita dependito.

XLIII.

Sub pœna corporis nemo aduersus peregrinā nationem, si qua in exercitu foret, seditionem atq; discordias concitato, aut turbam commoueto, sed neq; dudum cum ea quisquam committito ob inanis incommodum, cauendum. Verum tamen si qua de re cum illa controuersia oriretur, ad superiores reseruntor, qui ex vtraq; parte iustum & æquum iudicabunt. Et quando comitatus ad exercitum cõuehitur, ne qua Præfecti annonæ vi aut molestia afficiantur, nemo comeatum, siue ante, siue postquam inuestus in castra fuerit, inuolet aut dissipat, priusquā aestimatus sit.

XLIV.

Nemo sub eadem pœna coemendæ maturus annonæ causa & castris procurat, sed singuli moram feruntor, quoadusq; in liberam castrorum uitam importata, & ei pretium impositum sit.

XLV.

Præfectum rerum capitalium aut eius Ministros, cum legum & obedientia violatores apprehendunt, nemo impedito, factiose contrarios concurrendo, vel plus æquo capiendis studeto, qui potius tueantur: quicquid vero illis tantum mora & impedimenti attulerit, vt reus eorum manibus subtrahatur, eadem pœna is, ipse reo quæ illa fuisset, perfoluto.

XLVI.

Quisquis in flagrantia timore, manifestus vel bigra cædis parricæ, furti, proditiōis & similiū deprehenderetur, non continuo quæsitore, aut eius Ministris præstantibus, proximi qui adsunt, rem, quoad ille cum suis adueniret, pro disciplina militatis bono attinento.

XLVII.

Nemo duobus Capitaneis nomen sub calibito, aut bis iustitiam curato, nemo alterius nomine transito, neque alteri sua arma pro certo pollicetor, vel accommodato ad fallendum exercitus recensum. Culpæ reus qui fuerit, in eum supplicium constituitor.

XLVIII.

In recensitione singuli præter nomen, quo a sacro baptismatis fonte iustitiam tulerunt, etiam cognomen suum proferunt, quin & ciuitatem patriam, vel ciuitati patriæ vicinam natale solum nominant, vt inscribantur.

XLIX.

Nemo pro fide sacramento præiudicium facitro aut fraudem concipito, sed neque quisquam cum vilo auxilia & contilia consociato, & quâ ratione id demum fieri potest, Nobis & Imperio iniustus & illicitis stipendijs impositis oneretur & circumuenti fallamur.

L.

In lustratione Militum tum ipsi Duces & ii qui in officiis sunt, tum & Nobiles omni sua armatura induti comparento.

LI.

Si quando Equitibus & Peditibus simul vnus in castris relinendus esset, & placide vtrinq; coniunctionem istam feruntor, & Pedites Equitibus de spatio, quantum satis est ad equos collocandos, libenter conceduntor.

LII.

LII.

Singuli eo loco, qui ipsis à Menfore contigerit, contenti & pacato animo degunt.

LIII.

Sub pœna corporis nemo aratrum despoliato, nemo molas, furnos, & quicquid ad vsum Reip. constructum est, siue id amicorum, siue inimicorum fuerit, absq; licentia vel destruito, vel diffingito: sed neq; quisquam mera libidine vina, frumenta aut farinam effundito, aliaue ratione pessundato.

LIV.

Nemo grandi ætate confectos homines, aut diuini verbi Præcones, aut mulieres, si inermes deprehendantur, sed neq; infantes trucidet, sub pœna capitis.

LV.

Nemo absq; peculiari Archistrategi mandato incendium offerendo exactionem imponat, sed neq; quisquam castrum aut quid aliud incendat sub pœna capitis, præsertim iis locis, præter quæ, vel per quæ nostris copiis est liberum iter, ne quis obex commeatui ponatur.

LVI.

Eum sibi quisq; compotandi modum statuit, ut & ipse sibi à temulentia temperet, & alium ad bibendum importune non urgeat. Et si quis ebrius alteri vel vim vel manus inferet, aut aliam culpam committeret, pœnam non tantum æquæ seueram, atque si sobrius peccauisset, sed & duplo grauiorem sustinet.

LVII.

Sed in primis caueto ebrietatē admittere, cuius erunt partes excubandi: si quis autem ita ebrius in excubiis deprehenderetur, ut vices suas obire, quantum sufficit, non posset, is compedibus mandator, in super iuxta decretum Ducis sui puniendus.

LVIII.

Si præterea quispiam in viis publicis, aut in ipsis processionibus adeo vino solutus deprehenderetur, ut rationis, sensuum, membrorumque necessario vsum destitutus incerto gradu & erranti pede nec stare nec ambulare posset, eum Quæstor aut eius Ministri apprehensum vinculis, & carceri mancipant.

LIX.

Sub pœna capitis nemo nulla necessitate adductus inuito aut inscio Duce ad arma conclamato.

LX.

Cumque conclamatur, singuli quamprimum aream vel locum sibi assignatum corripiant, nemine citra grauem valetudinis causam domi se continente, sub pœna capitis.

LXI.

Qui vino somnoq; pressus periculum ab hoste impendens aut classicum negligeret, capite punitor.

LXII.

Quod sibi quisque in præliis, & incursionibus raptum ab hoste acquisierit, pro iure & more militari possideret, præter tormenta bellica, puluerem tormentarium, munitiones, prouisum commeatum & alia, quæ ad sustentationem oppidi faciunt, præter etiam captiua hostium Magnatum, Principum, campi castrorumque Præfectorumq; capita in Nostram, vel Nostræ Archistrategi Legatiue potestatem & arbitrium ventura, quibus proinde tradi debebunt, interim tamē meritum ei, qui cepit, grata vice iusti præmij compensator. Nemo quoq; liberum vllum dimittit captiuium, sub pœna capitis, absq; Ducis concessione.

LXIII.

Et si quis vel ab hoste vel alia honesta causa læsus, infamaretur, vel etiam Dei Numine incommodam ferret valetudine, suo nihilominus expendio interim gaudet.

LXIV.

Qui pecora aliumue commeatum hostibus aucterint, ea ne aliò abducunt, sed in ipsis castris, quod gregario militi bonum sit atq; commodum, non ar-

rogante sed tolerabili ad Quæstoris aut Ductoris sui arbitrium imposito pretio diuendunt.

LXV.

Nemo, quam alter sibi peperit prædam, per vim ei eripito, vel auferto. Rei culpæ huius ad decretum Ducis puniuntur.

LXVI.

Nemo libertatem carnificum, quam habenti iuris communis, violare attentato, qui violauerit, morte multatur.

LXVII.

Dum processionis ducitur ordo, nemo inter impedimenta exercitus proficiscatur, nisi qui graui valetudine infirmus sit, & à Capitaneo suo veniam huius indulgentiæ impetrarit.

LXVIII.

Singuli impedimenta sua vel appendiculas impudicarum mulierum, si quibus adherent, verè non coniugibus, cum id mandatum ab Archistratego vel Capitaneo suo in ipso primo delectu, aut postea acceperint, pro fide sacramento præstata, & sub periculo famæ & honoris amittendi dimittunt.

LXIX.

Nullus ex Capitaneis alterius milites, si qui à vexillo suo deficerent, citra Capitanei alterius consentiam & voluntatem suscipito; sed neq; eques, qui Dominum suum in eadem expeditione desereret, à quopiam Peditum numero adlegitor, neq; demum vllus alteri quempiam ex suis auertito.

LXX.

Nemo colludentem aut iore deposito prouocato, neque is, cui præsens est pecunia, ludum producto: quantumcunq; verò lucrum in futurum dandum alteri contigerit, ei tamen nihil alter debet.

LXXI.

Si qui hosce conscriptos articulos non obseruant, si tanquā periuri & criminis rei pœnas pendunt, iuxta decretum iuris, & Archistrategi sententiam. Et si quid in enarratis legibus vel obliuione vel silentio præteritum esset, militari nomine & virtute non alienum, omnia tamen delicta & errata militum Archistrategi iudicio relicta, eiusdem vindice sententia puniuntur.

LXXII.

Porro omnes pedires, qui breui longoue tempore post in exercitu hoc Nobis & Imperio militare & mereri ceperint, nominibusq; datis suis peculium susceperint, licet præsentis in has leges cum iuratum est, non fuerint, earundem nihilominus pari necessitudine & obseruatione tenentur, perinde ac si coram adfuissent.

LXXIII.

Si quibus constitutionum harum obliuio surreperet, si quouis tempore Prætozem castrensem acceduto earundem relectionem & instructionem, quā ipse dare debebit, capturi.

LXXIV.

Ad tres menses iuranto, quos vltra si eorum fuerit opera necessaria, vi harum constitutionum ad omne tempus, quo opus fuerit, conscripti & suscepti nec recusando, nec excusando militanto, omnia intelligendo pro horum codicillorum tenore.

ADNOTATIO ALIQVOT ARTICV-

LORVM SVPERIORIBVS ANNEXORVM.

I.

Quādoquidem Germanis Ducibus, Equitum Magistris, & Capitaneis non solum pro maiorum suorum ad se manibus priuilegiis & traducta libertate, verum etiam iuxta tenorem tum priorum, tum earum, quæ nunc sunt imperij constitutionum, licitum est & liberum, exteris Dynastis germanas adducere copias, & verò cum idem sibi ius hoc tempore alij, qui nati Germani non sunt, arrogare & usurpare velint, non absq; præiudicio & detrimento, quod inde

Aaaa 3 in

in Germanicam nationem redundare posset; idcirco nemini extero deinceps, qui nec imperij, nec regionis fidei & tutelae imperij commissae indigena est, fas esto, Germanas copias, siue equestres siue pedestres eg fuerint, Ducis, Magistri equitum, aut Capitanei more colligere, scribere, & ducere. Quod si contrarium vnus pluresue peregrini Duces & Commissarii in imperio tentarent, omnis illorum conatus tum per generales circulatorum Praefides, tum per Nos ipsos, ubi necessitas postularit, amoliendus erit, & prohibendus. Interim & in illos, si qui contra nostras, & imperij constitutiones nomina sua exteris Ducibus & Commissariis darent, Magistratus eorum, cui subditi sunt, vel interea actione postulatibus vel officio ductus animaduertito & poenam statuito, nunquam in posterum in Germanorum militum numero perferendos.

II.

Germanicae copiae, caeteriq; omnes, qui ab exteris Dynastis conscripti annuo stipendio merebuntur, in literis auctorationis suae nominatim excipiunt, nolle se vnquam contra sacrum Germanorum imperium, & eam sibi patriam, eiusq; quamcunq; nationem arma sumere, siue ad offendendum, siue ad defendendum sumenda fuerint, quin imò ante restant, eiusdem in primis salutis studio & incolumitatis amore militiae se tradere, nullo ei modo repugnatos, quocunq; tandem ab exteris Principibus proponi prescribiq; possit.

III.

Miles Germanus, & qui hunc regunt Ductores & Magistri, dum sub exteris Dynastis militant, ordinem & disciplinam militarem enarratis iam & à Nobis imperioq; constitutis legibus, praeterea iuri Equestri, articulisq; iam positis conformem instituunt & tenent.

IV.

Quod si quispiam ex Ducibus, Magistris equitum, Capitaneis aut aliis, qui in officiis erunt siue inter equites siue pedites, atq; vniuersum loquendo si quisquam militum, dum exteris Principibus militant, contra nostras, & imperij has leges, contraq; iura equitum, & supra positos articulos, recedendo ab ordine & disciplina militari committeret, aliaue ratione famam suam & existimationem labefaceret, tum vero in primis si ordinem Ductores cum subiectis sibi militibus, quae hostium circumuentionibus, quae fraudulentis machinationibus, tum quoad comitatum, tum quoad vestitum, vel etiam approbatis indebita arma imponendo, vel quibus id fieri potest modis, stipendio suo, & debita contra hostes tutela fraudando perfidiose & iniquè agerent, eos omnes, et si impuniti inde loci recesserint, Magistratus tamen ordinarius, cui parent, cum primum id rescierit, vel officio, vel interea alicuius actione ductus iudicio arcessito, & poenis efficit: Et si quo in loco Magistratus deesset, factumq; interim manifestum castigacionem exposceret, Nostrum erit, ut qui summam rerum potestatem gerimus, ex officio, aut quia ad nos querela defertur, causam cognoscere, iuxtaq; Nostras & imperij constitutiones, iura equitum, & articulos, aequam in reum poenam statuere & pronuntiare.

V.

Et quia res omnino ad omnis generis iacturas & detrimenta precauenda bonum ordinem exigere videtur, uti nimirum vexilla instruantur & constent quae exercitativissimis & peritissimis militibus, tum etiam idoneo armorum apparatu, sed in primis insignibus sclopetariis, quorum industria & virtus nostris hisce temporibus, quando praecipue externae Nationes ad hoc militiae genus erudiuntur & exercentur, permagni omnino momenti est; idcirco statutum est, ut sub singulis vexillis quadringenti, & inter hos cetum apprimè armati cum oblongis hastis, quorum singuli breuiore sclopo instructi sint, constituantur, inter quos

centum armati dimidiata parte, ij nimirum, quorum stipendium supra 8. florenos excreuit, plena armatura integrè loricae manibus graues incedit, & insuper 50. de veteranis & probè exercitatis militibus, qui & ipsi suam armaturam tum ad stipandum vexillum, tum ad alium, quae casus offeret, usum circumferant, singuli praeter romphaeas & alia breuiora arma ut bipennes, etiam minorem sclopum scilicet ignipotentem de zona suspensum ferunt. Quinquaginta reliqui simplicem militum, qui hastas gerant, manum cōficiunt. Quae omnia deinceps serio Ducibus & Capitaneis in cōscriptionibus & auctorationibus comendabuntur.

VI.

Ducenti, qui restant, sclopetarii sint galeis oppugnatoriis, frameis, & similiter venaticis sclopis, ignario scilicet benè instructi. Porro singulis mensibus exercentur, & applicum ad malas sclopum exonerare edocentur. Omnis autem artificiosa explosionis indocilis, aut ignarus in poenam à sclopo ad hastam ferendam deponatur, & in eius locum, qui ex gregariis militibus idoneus videbitur, substituitur, quo ad arte rectè explosendi discendum, & in mutui sui conspectum progrediendum, illis & alacritas, & animus addatur.

VII.

Et quoniam externae nationes sclopetariis duplicato sclopo formidandis uti assuescunt, singula vexilla ex hoc genere decem constituunt.

VIII.

Ex praedictis sclopetariis memorati cetum 5. quinquaginta 6. quadraginta 7. vel 8. & reliqui decem, qui duplicato sclopo onerantur, 10. florenis in menses sustentantur.

IX.

Sub quolibet vexillo minimum octo, decemque Nobiles, aut alij probatae virtutis, & experientiae singularis milites habeantur, qui ampliore stipendio cōducti equis suis, quos ipsorummet erit alere, Ducis sui aut Capitanei voluntati & necessitati pareant, sed in primis rectionibus sclopetariorum seruiant.

Atq; leges illae sunt militiae Germanicae, quae si accurate, seuerèq; custodiantur, haud sane arma Sultani timerentur; nec prisca Romanorum militia nobis admiranda videretur. Et praeclearè tamen multa obseruantur. Sed crebro inopia stipendij, dissimulatio ducum, auaritia centurionum, militum licentia, ciuilibus praesertim bellis bonas leges non opprimit modo, sed ne vocem quidem earum exaudiri patitur.

CAPVT LXI.

Victoria serio, iuste, moderate vtendum.

S. I. QVOD Maharbal Hannibali dixit, Non omnia nimirum eidem dii dedere, Vincere scilicet Hannibal, victoria vti nescis, id multis euenit. Tā in momento pendebat uti victoria, quam vincere. Mora eius diei satis creditur saluti fuisse vbi atq; imperio. Sic Romani crediderunt teste Luito: Nec vane, si enim vbi perculsa superuenisset, facile occupare eam potuisset. Victoria multo sanguine comparata facillime corumpitur. Itaq; hoc agendum est, ut debellant, non ut triumphet. Marius victis Teutonibus tota nocte reliquias per patcos suorum terrauit, postridie vicit. Securitati suorum cōsultuit Hermocrates Syracusanus, iniectione metu noui hostis. Front. l. 2. c. 9. Hermocrates Syracusanus, superatis acie Atheniensibus, veritus ne captiui, quorum ingentem manum in potestatem redegerat, parum diligenter custodirentur, quia euentus dimicationis in epulas, & securitatem compellere victores poterant, sinxit proxima nocte equitatum hostile videri: quae exspectatione asecutus est, ut solito attentius vigiliae agerentur. Primam victoriam diligenter vsurpauit L. Martius eques Romanus, Front. l. 2. c. 10. Titus Martius eques Romanus, qui reliquias exercitus duorum Scipionum praesuit, cum in propinquo vna castra Panonij paucis militibus passum

Vtendum
victoria.

Vid
iust

Sup
per
vict